

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	AZLL 211 Əski əlifba , 3 kredit, 6 AKTS	
	Departament	Dillər və ədəbiyyatlar	
	Proqram (bakalavr, magistr)	Bakalavriat	
	Tədris semestri	2026/2027 tədris ilinin payız semestri	
	Fənni tədris edən müəllim (lər)	Dos. Zivər Hüseynli Baylan	
	E-mail:	zhuseynova@khazar.org	
	Mühazirə otağı/Cədvəl		
	Məsləhət saatları	Tələbələrle razılaşdırılmış vaxtda	
Prerekvizitlər	Yoxdur		
Tədris dili	Payız/ 2026-2027		
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi		
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	- Z. Hüseynli Baylan. Əski Azərbaycan yazısı. Köhlən. 2017. -T. Rüstəmov. Fars dili. 2005 və 2013 çapları. Bakı -F. Timurtaş. Osmanlı Türkcəsinə giriş, 1993 İstanbul -Ə.Səfərli, X. Yusifli. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi.Rastan, 1376ş, -Tehran.(əski ilifba ilə) -H. Develi. Osmanlı Türkçesi klavuzu. Kesit,2015. İstanbul -Ə. Fərdi. Kullıyyat-i turki-ye Şəhriyar, Əlhuda, 1371ş. Tehran. (əski ilifba ilə) -R.Rza.Xosrov və Şirinin tərcüməsi.Azərbaycan mədəni Rabitə Cəmiyyəti, 1948. Bakı		
Tədris metodları	Mühazirə	+	
	Praktiki tapşırıqlar	+	
	Praktiki məsələnin təhlili	+	
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Aralıq imtahanı	noyabr	30%
	Davamiyyət	25 dekabr	5%
	Fəallıq	25 dekabr	5%
	Kurs işi		
	Tapşırıq 1 (transliterasiya)	25 dekabr	10%
	Tapşırıq 2 (transliterasiya)	25 dekabr	10%
	Final imtahanı		40%
	Yekun		100%
Kursun təsviri	“Əski əlifba” fənni Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, Azərbaycan filologiyası, tarix və digər uyğun humanitar ixtisaslarda təhsil alan tələbələrin Azərbaycan dilində ərəb qrafikası əsasında yaradılmış yazılı irslə işləməsi üçün nəzəri və praktik baza formalaşdırır. Fənn əsasən orta əsrlərdən XX əsrin əvvəllərinədək Azərbaycan yazı mədəniyyətində işlənmiş ərəb qrafikalı yazı sisteminin quruluşunu, hərflərin yazılış və birləşmə xüsusiyyətlərini, saıtlərin və yardımçı işarələrin ifadəsini, orfoqrafik prinsipləri və mətn oxu qaydalarını əhatə edir. Fənnin praktik hissəsində arxiv sənədləri, tarixi salnamələr, diplomatik yazışmalar, epıqrafik nümunələr, klassik ədəbiyyat, dini-fəlsəfi mətnlər, XIX–XX əsrin əvvəllərinə aid mətbuat nümunələri və digər yazılı materiallarla işlənilir. Əbcəd sistemi, hicri tarix göstəriciləri, izafət konstruksiyaları, ərəb və fars mənşəli sözlərin yazılış xüsusiyyətləri, eləcə də nəstəliq, nəsx, kufi və şikəstə kimi xətt nümunələrinin tanınması öyrənilir. Kursun əsas praktik nəticəsi tələbənin əski əlifba ilə yazılmış mətnləri müstəqil oxuması, müasir əlifbaya çevirməsi və verilmiş müasir Azərbaycan mətnlərini əski əlifba ilə yazı bilməsidir.		
Kursun məqsədləri	Fənnin əsas məqsədi tələbələrdə əski Azərbaycan yazısını oxumaq və yazmaq, ərəb qrafikalı Azərbaycan mətnlərini müasir əlifbaya dəqiq şəkildə çevirmək, əsas paleoqrafik və dil xüsusiyyətlərini tanımaq və yazılı mənbələrdən elmi-tədris		

	fəaliyyətində istifadə etmək üçün zəruri nəzəri bilik və praktik bacarıqlar formalaşdırmaqdır.
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	FTN 1. Əski Azərbaycan əlifbasının yaranma tarixi, inkişaf mərhələləri, qrafik sistemi və Azərbaycan yazı mədəniyyətində tutduğu yeri izah edir, bu əlifbanın tarixi əhəmiyyətini əsaslandırır. FTN 2. Əski Azərbaycan əlifbasında işlənən hərfləri, onların müxtəlif yazılış formalarını, birləşmə xüsusiyyətlərini və orfoqrafik qaydaları tətbiq edərək mətnləri düzgün oxuyur və yazır. FTN 3. Əski Azərbaycan əlifbası ilə yazılmış tarixi, ədəbi və elmi mətnləri oxuyur, transliterasiya edir, onların məzmununu və dil xüsusiyyətlərini təhlil edir. FTN 4. Ərəb qrafikası əsasında istifadə olunan rəqəmləri, əbcəd hərflərini, əbcəd hesablamalarını, hicri-qəməri, hicri-şəmsi və on iki heyvanlı türk təqvimini tətbiq edərək tarixi mətnlərdəki zaman və rəqəm göstəricilərini düzgün müəyyənləşdirir. FTN 5. Ərəb və fars dillərinin Azərbaycan yazı dilinə təsiri nəticəsində formalaşmış qrammatik xüsusiyyətləri, xüsusilə izafət (təyini söz birləşməsi) konstruksiyalarını müəyyən edir və onların mətn daxilində funksiyasını izah edir. FTN 6. Nəstəliq, nəsx, kufi, şikəstə və digər klassik xətt növlərini fərqləndirir, bu xətt nümunələri ilə yazılmış mətnlərin oxunuşu və paleoqrafik xüsusiyyətlərini təhlil edir. FTN 7. Əski əlifba ilə yazılmış yazılı abidələrdən, arxiv sənədlərindən və klassik mənbələrdən elmi-tədqiqat işlərində istifadə edir, onların transliterasiyası, təhlili və elmi dövriyyəyə cəlb olunması üzrə müasir metod və yanaşmaları tətbiq edir.
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Qaydalar (tədris siyasəti və davranış) Fənn üzrə tələbələrin biliyi və bacarıqları ümumilikdə 100 bal üzrə qiymətləndirilir. Qiymətləndirmə zamanı yalnız tələbənin özünün nümayiş etdirdiyi bilik və bacarıqlar əsas götürülür. 1. Aralıq imtahanı – 30 bal Aralıq imtahanı nəzəri və praktik hissələrdən ibarət ola bilər. Buraya əski əlifbanın hərflərinin tanınması, söz və cümlələrin oxunması, əski əlifbadan müasir əlifbaya çevirmə, müasir əlifbadan əski əlifbaya yazma, hərəkələrin və yardımçı işarələrin tətbiqi, əsas qrammatik və paleoqrafik xüsusiyyətlərin müəyyənləşdirilməsi daxildir. Qiymətləndirmədə düzgünlük, tamlıq və qaydalara əməl olunması əsas meyarlardır. 2. Davamiyyət – 5 bal Davamiyyət balı tələbənin dərslərdə müntəzəm iştirakına və tədris prosesində nizam-intizam qaydalarına əməl etməsinə əsasən müəyyən edilir. Üzrsüz səbəbdən buraxılmış hər iki dərsə görə 1 bal çıxılır. Universitetin qüvvədə olan davamiyyət tələbləri nəzərə alınır. 3. Fəallıq – 5 bal Fəallıq tələbənin dərsə hazırlığı, sualları cavablandırması, əski əlifba ilə oxu və yazı çalışmalarında iştirakı, mətn üzərində işləməsi və verilən praktik məsələləri əsaslandırılmış şəkildə həll etməsi əsasında qiymətləndirilir. 4. Tapşırıq 1 – 10 bal Müəllim tərəfindən təqdim edilən müasir Azərbaycan dilində mətnin əski Azərbaycan əlifbasına köçürülməsi. Qiymətləndirmə: hərf və qrafik formaların düzgünlüyü – 5 bal; sözlərin və mətnin bütövlükdə düzgün və oxunaqlı yazılması – 5 bal.

	Tapşırıq fərdi yerinə yetirilir. Mətnin hazırlanması və təhvil verilməsi zamanı generativ süni intellektdən istifadə edilmir. 5. Tapşırıq 2 – 10 bal Müəllim tərəfindən təqdim edilən əski Azərbaycan əlifbası ilə yazılmış mətnin müasir Azərbaycan əlifbasına çevrilməsi və düzgün oxunması. Qiymətləndirmə: çevirmənin/transliterasiyanın dəqiqliyi – 5 bal; oxunun düzgünlüyü və mətnin mənasının düzgün müəyyənəşdirilməsi – 5 bal. Tapşırıq fərdi yerinə yetirilir. Generativ süni intellektdən istifadə edilmir. 6. Final imtahanı – 40 bal Final imtahanı semestr ərzində keçilmiş mövzuları kompleks şəkildə əhatə edir. Açıq tipli nəzəri suallar, praktik tapşırıqlar, oxu və yazı, əski əlifbadan müasir əlifbaya və müasir əlifbadan əski əlifbaya çevirmə, əbcəd və tarix göstəricilərinin müəyyənəşdirilməsi və mətn üzrə tətbiqi çalışmaları təqdim oluna bilər. Qiymətləndirmədə düzgünlük, tamlıq, müstəqillik və qaydalara riayət əsas götürülür. 7. İmtahana hazırlıq Aralıq və final imtahanlarına hazırlıq zamanı tələbələr mühazirə və praktik məşğələlərdə götürdükləri qeydlərdən, sillabusda göstərilən əsas və əlavə ədəbiyyatdan, müəllim tərəfindən təqdim olunan mətn və metodik materiallardan istifadə etməlidirlər. Fənn çərçivəsində süni intellektdən istifadə haqqında qaydalar: Əski əlifba fənninin tədrisində generativ süni intellekt (GSİ) alətlərindən yalnız tələbənin öyrənmə, tədqiqat və fərdi inkişaf fəaliyyətini dəstəklədiyi, onun müstəqil düşünmə, yazma, təhlil və kommunikasiya bacarıqlarını əvəz etmədiyi hallarda məqsədyönlü, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə istifadəsinə icazə verilir. GSİ fənn üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə edilə bilər, lakin tələbənin özünün formalaşdırılmalı olduğu fikir, arqument, təhlil, mətn və yekun nəticələri əvəz etməməlidir. Tələbə GSİ-dən istifadə etdiyi halda bunu təqdim etdiyi müvafiq iş və ya materialda açıq şəkildə bəyan etməli, istifadə etdiyi GSİ alətini və ondan hansı məqsədlə yararlandığını göstərməlidir. GSİ-dən istifadənin gizlədilməsi və ya GSİ tərəfindən yaradılmış məzmunun tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi akademik dürüstlük və şəffaflıq prinsiplərinin pozulması hesab olunur və tələbə bu pozuntuya görə universitetin müvafiq qaydalarına əsasən məsuliyyət daşıyır. Eyni zamanda, GSİ tərəfindən yaradılan və ya təqdim olunan məlumatların düzgünlüyünün, etibarlılığının və obyektivliyinin yoxlanılmasına görə məsuliyyət tələbənin öz üzərinə düşür. GSİ tərəfindən təqdim olunan məlumatda faktla bağlı səhv, uydurma məlumat və ya istinad, yanlış nəticə və qərəzli məzmun olduqda, həmin məlumatın yoxlanılmadan tələbə tərəfindən təqdim edilən işə daxil edilməsi tələbəni məsuliyyətdən azad etmir. Tələbə istifadə etdiyi məlumatın məzmununa və təqdim etdiyi işin akademik dürüstlük, elmi etibarlılıq və fənnin tələblərinə uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır.
--	---

	İmtahanlar və müəllim tərəfindən müstəqil bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi məqsədilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar zamanı GSI alətlərindən istifadəyə yol verilmir. Dərs zamanı ayrı-ayrı tapşırıqlar üçün GSI-dən istifadəyə xüsusi məhdudiyyət və ya qadağa tətbiq edilə bilər. Bu tədbirlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir: 1. Şifahi və ya yazılı xəbərdarlığın verilməsi 2. Tapşırığın yenidən təqdim edilməsi 3. Tapşırıq üzrə balın azaldılması və ya sıfırlanması (0 bal). Süni intellekt alətlərindən istifadəyə icazə verilən hallar: • Əski əlifbanın hərfləri: hərflərin formaları, yazılış xüsusiyyətləri və söz daxilində müxtəlif mövqələrdə işlənməsinin öyrənilməsi. • Oxu və yazı məşqləri: tələbənin yazdığı söz və mətnlərin oxunuşunun yoxlanılması və səhvlərin müəyyənləşdirilməsi. • Sözlərin oxunuşu: əski əlifba ilə yazılmış sözlərin müasir əlifbaya köçürülməsinə və oxunuşunun müəyyənləşdirilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə. • Mətnlərin transkripsiyası: əski əlifba ilə yazılmış nümunələrin müasir Azərbaycan əlifbasına çevrilməsi üzrə məşqlərin aparılması. • Leksik materialın izahı: tanış olmayan sözlərin mənasının, müasir qarşılığının və istifadə xüsusiyyətlərinin araşdırılması. • Mətnlərin müqayisəli təhlili: əski əlifba ilə yazılmış mətnlə onun müasir əlifbadakı variantının müqayisə edilməsi. • Tarixi mətnlərlə iş: əlyazma və tarixi mətn nümunələri haqqında əlavə məlumatların əldə edilməsi və mətnin daha yaxşı başa düşülməsi. • Orfoqrafik xüsusiyyətlərin öyrənilməsi: yazılış qaydalarının nümunələr əsasında izahı və möhkəmləndirilməsi. • Təkrar və özünüqiymətləndirmə: hərflər, sözlər və mətnlər üzrə əlavə çalışmaların, testlərin və məşqlərin hazırlanması. • Səhvlərin aşkarlanması: tələbənin özü tərəfindən hazırlanmış transkripsiya və oxu nümunələrində səhvlərin müəyyənləşdirilməsi. Süni intellekt alətlərindən istifadəyə icazə verilməyən hallar: • İmtahan və digər qiymətləndirmə fəaliyyətləri zamanı: əski əlifbanın oxunması, yazılması və transkripsiyası üzrə qiymətləndirmə zamanı süni intellektdən istifadə. • Fərdi oxu tapşırıqları: tələbənin əski əlifba ilə yazılmış mətni müstəqil oxuma bacarığının yoxlanıldığı fəaliyyətlərdə süni intellektdən istifadə. • Fərdi yazı tapşırıqları: tələbənin əski əlifba ilə müstəqil yazı bacarığının qiymətləndirildiyi işlərin süni intellekt tərəfindən hazırlanması. • Transkripsiya üzrə qiymətləndirmə: tələbənin mətnləri müstəqil şəkildə müasir əlifbaya çevirmək bacarığının yoxlanıldığı tapşırıqlarda süni intellektdən istifadə. • Mətn üzrə fərdi çalışmalar: tələbənin özü tərəfindən oxunması və təhlil edilməsi tələb olunan mətnlərdə süni intellektdən hazır cavab almaq. • Müstəqil işlər: əski əlifba üzrə fərdi tapşırıq və layihələrin tam şəkildə süni intellektə həvalə edilməsi. • Şifahi qiymətləndirmə: hərflərin, sözlərin və mətnlərin oxunuşunun yoxlanıldığı zaman süni intellektdən cavab mənbəyi kimi istifadə. • Təqdimatlar: tələbənin öz biliyini nümayiş etdirməli olduğu fərdi təqdimatların tam şəkildə süni intellekt tərəfindən hazırlanması.
--	--

	- Hazır cavabların mənimsənilmədən təqdim edilməsi: süni intellekt tərəfindən hazırlanmış transkripsiya, oxunuş və izahların tələbənin müstəqil işi kimi təqdim olunması. - Akademik dürüstlüyə zidd istifadə: qiymətləndirilən tapşırıqların süni intellekt vasitəsilə yerinə yetirilməsi və bunun tələbənin şəxsi işi kimi təqdim edilməsi.		
Cədvəl (dəyişdirilə bilər)			
Həftə	Tarix (planlaşdırılmış)	Fənnin mövzuları	Dərslik/Tapşırıqlar
1.		Ərəb əlifbasının tarixcəsi və bu əlifbanın türk, ərəb və fars dillərində istifadəsi haqqında ümumi məlumat	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.18-22
2.		Əski Azərbaycan yazısının tarixcəsi Azərbaycanda işlənən digər əlifbalar	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.24 s.26.
3.		Əlifba: “əlif”, “be”, “pe”, “te”, “se”, “nun”, “ye”. Əlifba: “cim”, “çe”, “he”, “xe”, “də”, “zəl”, “re”, “ze”, “je”.	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.33-36 s. 36-39
4.		Əlifba: “sin”, “şin”, “sad”, “zad”, “ta”, “za”. Əlifba: “ayn”, “ğayn”, “fe”, “qaf” “kaf”, “gaf”.	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.39-41 s. 41.43
5.		Əlifba: “sağır nun”, “ləm”, “mim”, “ha”, “vav”. Qısa sözlərin oxunuşu	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.43-46 s. 46-48
6.		Hərəkələr (fəthə, kəsre, zəmmə), sait səslər və “ -l ğ” həflərinin sait əvəzinə işlənməsi Söz birləşmələrinin oxunuşu və yazılışı	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.48-50 s. 54-61
7.		Əlavə işarələr. (Həmzə, tənvin, sükun) Cümlələrin oxunuşu və yazılması	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.61-64 s. 64-67
8.		Şəmsi və qəməri hərflər Fonetik izahat	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 67-69
9.		Qeyri-iş günü Aralıq imtahanı	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s.74-77/ 80

10.		Rəqəmlər Mətn üzərində iş	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 116
11.		Türkcə, ərəbcə və farscaya məxsus hərflər Mətn üzərində iş	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 80-81
12.		Xətt nümunələri ilə tanışlıq Mətn üzərində iş	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 91-109
13.		Dilimizə keçmiş ərəb sözlərinin xüsusiyyətləri Mətn üzərində iş	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 129-133 s. 133-140
14.		Təqvim Mətn üzərində iş	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 140-147
15.		Əbcəd hərfləri Təkrar	Z. Hüseyinli. Əski Azərbaycan yazısı. 2018.s. 160-167
		Final	